

В.Ф. Столяров
академік АЕН України

Ю.Ю. Ямко
м. Київ

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТА СКЛАДОВІ УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ МАЙБУТНІХ ПЕРІОДІВ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ НОВОГО СВІТОВОГО ПРОСТОРОВОГО РОЗВИТКУ

Сучасний світ вступив в епоху викликів колишньої парадигми світового розвитку. На початок 2009 року практично припинено перетікання капіталів в світовому масштабі, рецесія провідних економік світу наростає.

Річ у тому, що суть цивілізаційного зіткнення *глобалізації й розвитку* в доктрині неоліберальної економічної і соціальної філософії, сформувало **неолібералізм мислення**, як інструмент руйнування традиційних структур життєзабезпечення народів, їх культури і спадщини, нечутливий до тих ризиків і небезпек, які таять в собі звільнені ринкові сили при сучасних технологіях, а також наявної підміни фундаментальної системи пріоритетів людських життєвих цінностей лише категорією «гроші».

Спроби використання традиційних способів поживлення економік через фінансування виробників товарів і послуг безпосередньо, стимулювання споживання і споживача, а так само й фінансова допомога банківському сектору очікуваних результатів не приносять. Це відбувається тому, що фактично відсутні механізми перетікання капіталів в межах світового фондового ринку в умовах падіння всіх видів ринків.

Сучасний фондовий ринок, апріорі налаштований виключно на зростання, фактично виключає можливості його ефективного функціонування і розвитку, тому що межа зростання вже досягнута та існують обмеження по ресурсах, а нові продукти — принципово не відрізняються від попередніх, а наявні продуктові ніші глобального та локальних ринків вже зайняті.

Процес глобалізації світової економіки досяг того стану, при якому не тільки окремі виробництва або га-

лузі в конкретних країнах, але і цілі регіони і країни, що не мають природних абсолютних конкурентних переваг, втратили своє місце та роль в світовому розподілі праці, відповідно відсутня потреба в працездатній частині їх населення.

Як правило, виробництва переміщуються в країни з теплим кліматом і дешевою робочою силою, розвинені країни втрачають робочі місця, що вимагають високої кваліфікації працівників, а створювані нові робочі місця знаходяться, як правило, у сфері обслуговування.

Тобто вимоги до кваліфікаційного рівня працівників стають нижче, відповідно нижче і їх доходи, а як результат відсутні потреби в традиційній освіті та науці. Тому відсутні передумови переходу на інноваційну модель розвитку.

Спроби побудови економік шостого технологічного устрою, пов'язаного з масовим впровадженням закриваючих технологій або технологій заміщення, стикаються з жорстким опором переважної більшості населення, що в перспективі стає зайвим, а також з об'єктивною кластеризацією територій за критерієм поглиблення їх подальшої регіоналізації.

Перш за все кластеризація відбувається за принципом доступу до ресурсного забезпечення і знань. Тобто зусилля необхідно спрямовувати на випереджаючу генерацію нових знань у порівнянні з матеріалізацією існуючих. Продуктивним залишається відтворювальний підхід до управління розвитком капіталу, насамперед людського, в межах реальних оцінок ресурсного забезпечення, враховуючи їх можливу концентрацію на пріоритетних напрямках розвитку того чи іншого регіону світового простору.

Необхідність пошуку нової моделі управління капіталом актуалізується, перш за все, для тих інституційних інвесторів, що оперують із активами, еквівалент цінності яких сьогодні необхідно зберегти в активах майбутнього, середньо- і довгострокового періодів.

Суперечність ціннісних еквівалентів є глибинною основою кризи людства, як самодостатньої локально замкнутої системи, здатної до самоорганізації.

Необхідність зміни застарілої системи цінностей і ментально-соціальної орієнтації людей природно обґрунтовується самою природою Людини, яка формує непатологічну нерелекторну логіку ноосферного мислення, сприяє трансформації збиткової економічної філософії і відповідно критеріїв ухвалення управлінських рішень по переходу від патологічного характеру розвитку до біосферосумісного способу життєдіяльності.

Зі всього різноманіття критеріїв ухвалення управлінських рішень, пропонується сьогоднішньою фінансовою системою управління людською цивілізацією на основі фондових та ринкових відносин, слід виділити такий основний критерій, як прагнення суб'єкту управління, що пов'язані з очікуваннями по відновленню споживчих ціннісних еквівалентів в майбутньому. Доцільно розглядати психофізичний стан соціуму, об'єднаного новим світоглядом на основі ноосферного мислення, як основний продуцент категорії активів майбутніх періодів, при якому асоціативний рух капіталу вже сьогодні дозволить забезпечити можливість запуску інвестиційної спіралі по обсягах на порядки, що перевищують існуючі.

Основою нового світогляду повинна стати суспільна потреба в соціальній справедливості. Побудова основ соціальної справедливості вимагає перегляду самих принципів побудови взаємин об'єктів і суб'єктів управління, критеріїв визначення оптимальної достатності всього, що дає нам природа і людська діяльність з метою відтворення втраченого, збереження наявних природних ресурсів, людського потенціалу, зокрема інтелектуального, для їх застосування і усестороннього розвитку в майбутньому.

Предметом розгляду повинні також стати додаткова вартість і ті напрями, в яких вона може бути реалізована. Відчуження так званої додаткової вартості відбувається сьогодні тріччю:

- перший раз — у продуктивної сили Природи;
- другий — у продуктивної сили людини;
- третій — у продуктивної сили суспільства.

Вочевидь, що друге і третє — це наслідок першого. Якісну суть способу життєдіяльності визначає принцип функціональних взаємовідносин Людини з Природою. Саме тому, соціально-економічні моделі суспільного устрою стають вторинними.

Таким чином, усвідомлення руху капіталів, як людській енергії, по логічній схемі: Потенціал — Права — Ресурси — Виробництво — Товар — Зобов'язання — Споживання — Відновлення і Генерування Потенціалу, дозволяє логістично визначити ціннісний еквівалент ресурсів, що є у розпорядженні етносоціальної спільноти та її місце у світовому просторі.

Генератором такого руху капіталу повинно стати управління формуванням і використанням інформаційного стану соціуму для його розвитку.

Відомо, що управління є процес, в якому присутні суб'єкти і об'єкти управління у взаємозв'язку, відбувається вироблення, ухвалення і реалізація управлінських рішень за допомогою функцій управління. Відповідно, будь-який управлінський процес, можливо представити у вигляді багатовимірної матриці потоків інформації. При цьому само по собі управління є вторинним похідним по відношенню до визначення місії суб'єкту управління, тобто воно направлене на досягнення певної мети (цілей) об'єктів управління.

У свою чергу визначення місії є також процесом, обумовленим інформаційним станом соціуму, насамперед його світоглядом і істинністю вхідних інформаційних потоків. Тобто мова йде як про понятійний апарат, заснований на системі ціннісних координат, так і на усвідомленні світу в цілому і людини в ньому, в максимально доступному по рівнях свідомості обсязі.

Тому, до того як ставити завдання типу гармонізації і гуманізації тих або інших управлінських процесів, необхідно відповісти на наступні питання:

- по-перше, що є цінності (істинні, помилкові), оскільки уявлення про них — основа мотивації соціальних дій як окремої особи, так і соціальної спільноти?
- по-друге — що є вектором руху сьогоднішнього цивілізаційного процесу в цілому (прогрес, регрес)?
- по-третє — як враховувати спрямованість формування інформаційних станів?

Оскільки як для конкретного індивіда, так і для різних соціальних спільнот, істина тепер залежить від того, в якому інформаційному полі опиняється людина.

У даному контексті під інформаційним полем слід розуміти той простір, в якому діють носії інформації, які здатні викликати її сприйняття та ідентифікувати тип способу життя спрямованості управлінських рішень та конкретних дій.

Цивілізаційною реальністю стало протистояння не стільки держав, скільки інформаційно-ідеологічних платформ, що мають в своєму базисі відмінні системи ціннісних координат. Це протистояння тільки загострюється на тлі обмеженості доступних планетарних ресурсів і очевидність що відбувається просто не можна не помічати.

Якщо прийняти за відправну крапку положення, що вищою соціальною цінністю є людське життя (а не «гроші»), тобто життя, як таке — цінність першого порядку, при якій доводиться констатувати, що жодна з існуючих ідеологічних платформ не спрацьовує, а цивілізація в цілому знаходиться в глибокій кризі, зміст якої здебільше полягає в її знищенні, ніж у переході в якісно інший стан.

Тобто, оскільки у формуванні глобальних управлінських рішень визначальним стає інформаційний стан суспільств, мова може йти про створення нової загальнолюдської інформаційно-ідеологічної платформи, що визначає в своїй основі життя, як вищу цінність, а спосіб життєдіяльності цивілізації — як біосферосумісний, на основі використання та розвитку балансу складових духовно-інтелектуального, матеріального і екологічного потенціалів.

Таким чином, наявне усвідомлення реалій на основі нейтралізації стереотипів свідомості. Система сьогоднішніх «загальнолюдських цінностей», що базується

на індивідуалістичному підході у визначенні пріоритетів, неминуче приведе до катастрофи.

Що таке добре і що таке погано? — саме це питання є першочерговим на порядку денному, оскільки під відповідями розуміються різні, часто протилежні речі. А саме ці відповіді є визначальними при виробленні і ухваленні надалі цілком конкретних управлінських рішень.

Саме тому, західна цивілізація вимушена переходити до командно-адміністративної економіки з централізованим розподілом ресурсів і системою мобілізації та вкладенням ресурсів в найважливіші напрями технологічних проривів за моделлю «державного капіталізму». Само по собі централізоване планування і управління економікою ні в чому не поступається ринковому механізму в справі підтримки рівноваги в біосфері.

Очевидно, в цьому випадку доведеться відмовитися від ринкового саморегулювання і перейти, по суті справи, на «адміністративно-командні» методи управління економікою, тобто перейти від приватної власності до суспільної. Лише таким шляхом вдасться зупинити зростаючий демографічний дисбаланс в різних регіонах і переорієнтувати науково-технічний прогрес на порятунк біосфери.

У результаті цього «постіндустріального» погрому розвинені країни Заходу позбулися величезної частки промисловості (вивівши її до Азії), лібералізували багатство і прагнення багатих до все великим прибуткам і зниженню витрат будь-якою ціною, породили в самих «багатих країнах» масу населення, яке виявилось фактично зайвим, адже супроводжувалось зменшенням робочих місць в промисловості, а нові місця у сфері обслуговування виявилися в більшості своїй низькооплачуваними і такими, що вимагають малої кваліфікації.

Тому рівень і якість життя більшості людей на Заході в порівнянні з семидесятими роками минулого століття почали падати, пішло руйнуватися суспільство загального добробуту (соціально орієнтований капіталізм).

Споживча ідеологія і падіння рівня життя занепастили народжуваність європейців, неприборкане нарощування виробництва величезної маси недовговічних товарів довели справу до екологічної катастрофи і нераціонального використання природних ресурсів. А деіндустріалізація Заходу спричинила стрімке падіння якості освіти, застій в науці і технологічному розвитку.

Іншими словами, відбувся розрив між фінансовими та реальними складовими інвестицій на фондовому ринку, а капітал був використаний за схемою «виробництво грошей із грошей». Такі процеси ведуть до знищення нинішньої монетаристської глобалізації, створенню регіональних фінансових центрів і резервних валют і призведуть до посилення локальних економік і держав, а не їх ослабленню.

Фундаментальне правило побудови інвестиційної спіралі полягає в первинності активів майбутніх періодів, що забезпечують зростання капіталізації бізнесу, оскільки стимулом для домогосподарства або інвестора вилучити засоби з сфери споживання і направити їх в акціонерний капітал компанії є можливість отримання додаткової вартості свого капіталу в майбутньому.

Тобто, не пасивна складова балансу компанії є первинним джерелом грошових коштів, а саме позитивне

перевищення активу над номінальною балансовою вартістю, створює чисту вартість бізнесу конкретної компанії.

Саме цей дисбаланс, що має на увазі відсутність справедливої оцінки вартості, і є основою для ухвалення управлінських рішень щодо глобального та локального руху капіталів.

Під ринковою вартістю будь-якого активу мають на увазі ту ціну, яку інвестор готовий заплатити за цей актив. Інвестора, що розглядає можливість його придбання, цікавить, що дасть використання активу в майбутньому, який грошовий потік генерується активом, як він розподілений в часі і яка волатильність цього грошового потоку.

Друга проблема — невизначеність і в значній мірі ірраціональність у визначенні корисності продуктивних рішень компанії з боку споживача, що достатньо повно розглянуте авторами:

теорії корисності (Бернулліанська очікувана корисність (Bernoulli);

очікувана корисність фон Неймана—Моргенштерна (Neumann and Morgenstern);

теорія достовірних еквівалентів (Schneeweiss, Handa, Finetti), суб'єктивна очікувана корисність (Edwards, Rasey, Savage, Quiggin);

теорія перспектив (Kahneman and Tversky);

суб'єктивна зважена корисність (Karmarkar).

Існує безліч методик визначення вартості бізнесу, проте більшість з них може бути згрупована в три підходи: порівняльний, прибутковий і витратний, усередині яких використовуються різні методи. Дані підходи і методи оцінки вартості розглядають вартість бізнесу під різними точками зору і фактично доповнюють один одного, а при оцінці вартості залежно від поставлених умов, стани самого об'єкту і стану економічного середовища використовують поєднання, найбільш відповідних в даній ситуації методів. Коупленд Т., Коллер Т., Муррін Дж. у своїй видатній роботі «Вартість компаній: оцінка і управління» узагальнили багаторічний досвід роботи *McKinsey & Company, Inc.* з використанням методів дисконтованого грошового потоку по виявленню джерел вартості, їх оцінці і впровадженню в повсякденну діяльність компанії, принципів управління вартістю, що істотно підвищують економічний потенціал комерційного підприємства, стверджуючи, що єдиний вірний критерій правильного вирішення подібних питань: чи збільшує компанія вартість для своїх власників, тобто акціонерів.

Необхідно відзначити, що складність багатофакторних моделей, кількість вкладених допущень, скажемо при оцінці продовженої вартості (3, с. 321), інваріантність вибору моделей і методів оцінки приводить до виводу про фактичну неможливість використання даної праці як практичної допомоги при оцінці вартості активів, оскільки пріоритет ухвалення рішень належить експертам з якимсь високим кваліфікаційним рівнем, більш схожим на рекламу в даному випадку *McKinsey & Company, Inc.*

Більш того, є значна кількість прикладів, що не вписуються в подібну схему.

При цьому всі існуючі методи мають на увазі, що зростання буде здійснено в грошовій формі і не припус-

кають вибір між більшим або меншим зниженням вартості.

Концепція управління вартістю в довгостроковій перспективі повинна визначити оптимальні стратегічні напрями свого розвитку і виробити систему управлінських рішень, сприяючих досягненню поставлених цілей, що дозволяють в максимальній ступені задовольнити інтереси різних груп учасників.

Домінуючою стає тенденція зростання ролі людського капіталу, як основного чинника економічного розвитку, що визначає рівень конкурентоспроможності сучасної інноваційної економіки, все більшою мірою визначається якістю професійних кадрів.

Підвищення конкурентоспроможності є комплексним завданням, успіх якого визначається розвитком людського капіталу, економічних інститутів, реалізацією і зміцненням існуючих і створенням нових конкурентних переваг, пов'язаних з диверсифікацією економіки і формуванням могутнього науково-технологічного комплексу і економіки знань.

В той же час стримуваний перехід до шостого технологічного устрою розкриває проблему різкого обмеження споживання і ринків додатково до зростання незадіяного населення, тобто для отримання можливості бути членом співтовариства шостого технологічного устрою не досить мати здібності, необхідне вкладення все більшої кількості ресурсів в освіту, тобто необхідна якісна концентрація ресурсів.

Виникає питання про якісні психофізичні властивості людини, що обумовлюється в результаті такої капіталізації вже на рівні індивіда. В зв'язку з цим для оцінки стану сучасної економіки і суспільства разом з показниками ефективності і капіталізації доцільно використовувати Індекс розвитку людського потенціалу, введений Програмою розвитку ООН і що вимірює довголіття, об'єм знань і доступ до базових джерел, необхідних кожному індивідові для розвитку його можливостей (останній показник розраховується через ВВП на душу населення).

Системна криза що переживає сучасна економіка, не закінчиться новим циклом підйому, необхідно міняти парадигму світового розвитку, оскільки природні ресурси для зростання вже вичерпані, тобто цивілізація в цілому опинилася в точці біфуркації. Гроші, як одне з уособлень накопиченої людської енергії повинні виконати головну функцію — збереження життя як головної цінності, у тому числі і соціальної, передачі в поколіннях права на здорове життя і виконання людством своїх функцій, основою яких є розум і уміння мислити людиною.

Соціально-економічна система України опинилася перед довготривалими системними викликами, що відображають світові тенденції.

Перший виклик — *посилення глобальної конкуренції*, що охоплює не тільки традиційні ринки товарів, капіталів, технологій і робочої сили, але і системи національного управління, підтримки інновацій, розвитку людського потенціалу.

Другий виклик — очікувана *нова хвиля технологічних змін*, різко підсилююча роль інновацій в соціально-економічному розвитку і знецінююча багато традиційних чинників зростання.

Третій виклик — *зростання ролі людського капіталу як основного чинника соціально-економічного розвитку*.

Перший всесторонній аналіз розвитку технічної цивілізації був виконаний членами Римського клубу, авторитетами в різних областях науки, техніки і економіки. У своїй підсумковій праці «Межі зростання» в 1972 р. вони представили результати моделювання тенденцій, прямо і побічно пов'язаних з неконтрольованим використанням ресурсів Землі.

Основні висновки полягали в тому, що при існуючих темпах розвитку, непоновлювані ресурси вичерпаються, після чого настануть незворотні процеси розпаду світової економічної системи, і що спроби будь-яких приватних вирішень проблеми не можуть бути успішними.

Другою причиною загибелі системи можуть бути порушення в екосистемі Землі.

Підсумок буде одним і тим же, незалежно від того, які умови виконуються раніше: виснаження ресурсів або знищення місця існування.

За 30 років прогнози Римського клубу не були спростовані, за винятком одного: автори дослідження помилилися в своїх оцінках темпів витрати ресурсів — процес йде набагато швидше. Тобто мова йде про виживанні в умовах планетарних обмежених ресурсів.

Системну кризу не можна вирішити приватними, розрізненими діями, які будуть характерними при ухваленні рішень на ходу. Зусилля такого роду можуть бути ефективними і відносно успішними, якщо вони матимуть добре продуманий план, усвідомлений і прийнятний людьми.

Сучасні умови розвитку відкритих економік вимагають ґрунтовної і комплексної оцінки можливостей національної інтеграції до світового господарського простору.

Актуальність проблематики такої інтеграції, а також практичні мотиви в ній зумовлюються потенціалом торгово-інвестиційного партнерства, розвитку спеціалізованого виробництва, причому процеси реалізації відміченого потенціалу зумовлюються чинниками глобального економічного середовища і взагалі тенденціями цивілізаційних процесів.

Могутнім поштовхом для осмислення і реалізації стійкого розвитку, як найважливішої категорії в міжнародному співробітництві, були Конференція ООН із захисту навколишнього середовища до Ріо-де-Жанейро (у 1992 р.) і Світового саміту стійкого розвитку в Йоханесбурзі (у 2002 р.).

Стійкий або сталий розвиток — це такий розвиток, який задовольняє споживчі потреби нинішнього покоління і в той же час не завдає шкоди потребам і можливостям прийдешніх поколінь, в той же час — це поєднання, взаємодія інтеграція трьох складових — економічного розвитку, соціального прогресу і захисту навколишнього середовища.

Світовий досвід визначення пріоритетів розвитку держав засвідчує необхідність концентрації ресурсів і капіталу на такий з них, які забезпечені власними можливостями і здатні досягти рівня глобальної конкурентоспроможності.

Тобто, обмеженість природних ресурсів, критичне перевищення існуючих грошових агрегатів по відношен-

ню до реальних активів визначають майбутню модель забезпечення конкурентоспроможності, в якій головним чинником стає гарантована доступність до ресурсного забезпечення і уміння управляти активами майбутніх періодів.

Аналіз конкурентних переваг на міжрегіональних і зовнішніх ринках є найважливішим елементом визначення потенційних точок зростання. З'являється завдання створити економічну модель відтворення ресурсів території і сформувати вертикально інтегровану науково-виробничу фінансову структуру, яка буде здатна генерувати проекти, упроваджувати їх в життя, і конкурувати, використовуючи відносні і монополні переваги.

Найважливіше значення матимуть можливості створення оптимального механізму конвергенції активів майбутніх періодів у фінансовий капітал.

Особливе значення повинне бути надане побудові міжгалузевих балансів національної економіки, використанню методів математичного моделювання, а також системного, порівняльного і графічного аналізу.

Сьогодні вже наступив час конкуренції цінностей культури і життєвих уподобань. Тобто системи ціннісних пріоритетів, як верхівки піраміди управління процесами вкладених підсистем. Цінності культури і життєві сенси завжди впливали на долі країн і народів.

Проте у минулому культура була по відношенню до інших сторін життя суспільства чимось відособленим, вона впливала, наприклад, на економіку лише опосередковано і неявно.

Важливо усвідомити, що цінності і, відповідно, сенси життя складають своєрідне ядро, яке і виступає як чинник конкурентоспроможності. Цінності, а значить, і сенси, згідно ученню великого мислителя ХХ в. П'єра Тайяра де Шардена, — це явище глибинне. Певна річ тому, що наростаюче включення ціннісних механізмів в регуляцію розвитком суспільства робить могутній вплив на долі не тільки окремих країн, але і найбільших світових спільнот. Приоритетною бачиться можливість націй мобілізувати свій потенціал навколо ціннісних пріоритетів.

Сьогоднішня система цивілізаційного управління побудована на позасистемному управлінні. Відповідно, той, хто володіє цілісністю знань і істинністю сприйняття інформаційного потоку відноситься до підсистеми, що управляє, останні — до керованої.

Ефективне управління керованими підсистемами забезпечується за рахунок мозаїчності знань і несприйняття процесів в часі об'єктами управління керованої підсистеми.

В умовах загальносистемної кризи людської цивілізації в цілому, посилюється боротьба за доступ до обмежених ресурсів, перш за все природних і людських, з погляду концентрації функцій управління ними. Враховуючи, що енергією життя людини є творча праця, яка базується на духовній енергії, посилюється боротьба за життєвий простір — ресурси, ринки і так далі.

У сучасній цивілізації домінуючу роль стали грати фінанси. При цьому нав'язаний і сформований помилковий стереотип їх сприйняття, як джерела благ, а з економічної точки зору — пасиву. Насправді, визначальним стає актив, тобто реальні ресурси, які є в сьогоденні, але що найголовніше — ресурси в майбутньому.

Світова фінансова система на сьогоднішній день забезпечена поточними активами не більше ніж на 2–3%, останні всі світові «гроші» забезпечуються системою прав на майбутні ресурси у вигляді так званих фінансових похідних, що по своїй економічній суті є не що інше, як оперування системою прав на активи майбутніх періодів.

В умовах глобальних і локальних для регіонів та держав змін умов існування в цілому на планеті, перехід до біосферосумісного способу життєдіяльності неминучий.

У прийнятій термінології приблизно такий перехід називають ще «стійким розвитком».

Необхідно відзначити, що вже сьогодні основні інституційні інвестори в світі працюють не по відкритих декларованих правилах фондового ринку — поточній прибутковості, а за показниками капіталізації активів. Уже сьогодні їх основне завдання — збереження поточного грошового еквіваленту в реальних активах майбутнього. Це не так складно помітити, якщо звернути увагу на механізм кредитування під фактично від'ємні кредитні ставки.

Відповідно, фактично латентно вже створені нові правила гри, з жорстким правом доступу і, по суті, довільною системою, по відношенню до реальних активів поточних і майбутніх періодів.

Сенс життя як такого, є в передачі права на здорове життя майбутнім поколінням і, зокрема, своїм дітям.

Принципові підходи до розробки концепції програми біосферосумісного стійкого розвитку регіональної соціально-економічної системи відповідають сучасним уявленням про напрями розвитку людства, виражені в девізі ЕКСПО-2005 — Мудрість природи.

Мудрість природи розуміється як людська мудрість, прагнуча реалізувати цивілізацію в гармонії з природою, а джерелом цієї мудрості є інноваційні підходи і приклади їх успішного застосування. Сьогодні перед країнами стоїть головне завдання — вироблення нового підходу до вирішення глобальних проблем, за умови збереження різноманітних індивідуальних особливостей і звичаїв світових культур і цивілізацій.

Відповідно до девізу ЕКСПО-2005 Мудрість Природи розкривають наступне:

Матриця Природи — розуміння механізмів природи — складного взаємовідношення між життям, інформацією і всесвітом.

Мистецтво життя — це розуміння механізмів природи, знайдене в світових культурах, мистецтві, соціальних нормах і технологічній етиці у минулому і сьогоденні, яке відкриває можливості для майбутнього.

Розвиток екоспільнот — створення нового способу життя, в якому суспільство і уряди планують і розвивають виробництво, споживання, розвиток і охорону природи для підтримки саме того способу життя, який забезпечує гармонію людини з природою.

Специфіка інноваційного типу моделі розвитку полягає в тому, що основною рушійною силою його є інноваційний імпульс, джерело якого полягає у використанні пізнаних природних сил та соціальних заходах, тобто в перетворення їх у виробничі. Ці сили, змінюючи параметри рівняння балансу чинників відтворення, замінюють або підвищують якість людської діяльності. Іншими словами, в економіко-статистичному вимірюванні

розвитку регіонів відбувається зміна коефіцієнтів еластичності чинників виробничих функцій.

Цільовими показниками соціально-економічного розвитку будь-якої країни є показники рівня, стандарту і якості життя населення. Саме вони з найбільшою змістовною адекватністю здатні відобразити соціальну спрямованість всіх змін, які проводяться в регіоні.

Рівень життя — це комплексний показник, який характеризує досягнуте задоволення матеріальних і духовних потреб людини і суспільства в цілому. Він відображає добробут населення. Причому структура цих потреб адекватна структурі людської діяльності, початковим моментом і метою якої є їх задоволення.

Стандарт життя — це соціально прийнятий норматив рівня життя.

У ряді держав існують офіційно певні стандарти життя, крім того, кожна соціальна група і спільнота, і навіть кожна людина має свій власний суб'єктивний стандарт. Стандарт життя також змінюється і з часом, але ця зміна відбувається не безперервно, а дискретно у міру якісної зміни соціально-економічної системи. Не дивлячись на все різноманіття стандартів життя для певної соціальної спільноти на достатньо тривалому інтервалі часу можна визначити середньозважений стандарт, який відображає поточний стан соціуму.

Якість життя — це співвідношення рівня життя і прийнятого стандарту. Цей критерій позначає ступінь задоволення потреб, а оскільки потреби виникають тільки за наявності потенційних можливостей (не можна бажати того, що не знаєш), та якість життя фактично відображає рівень рівноваги соціально-економічної системи і характеризує рівень соціальної напруги.

У ідеальному варіанті соціального управління розвитком, цільова функція управління є *індикатором якості життя*, тобто реально досяжна на певному тимчасовому інтервалі зміна значень показників якості життя, виходячи з позиції соціально-економічної системи в зовнішньому середовищі і прийнятій стратегії соціального розвитку.

Досягнення індикативних значень показників якості життя можливо тільки при зміні індикативних параметрів процесу розвитку соціуму, що встановлюються в процесі стратегічного планування трансформації соціально-економічної системи.

Таким чином, сукупність взаємозв'язаних цільових індикаторів стану соціуму (цільових параметрів), індикаторів процесу соціально-економічного розвитку (параметрів, які управляють) і параметрів початкового стану соціально-економічної системи є індикативною *моделлю соціуму*.

На основі показників якості життя (цільові параметри), складових в своїй сукупності критерії і орієнтирів соціальної політики здійснюється розробка стандартів якості життя, ведеться оцінка досягнутого рівня життя, визначаються мінімальний споживчий бюджет, споживча корзина і прожитковий мінімум, формуються стратегія розвитку і програми її реалізації.

Аналіз стану регіонального соціуму і розробка шляхів його розвитку можливі на основі побудови цілісної сукупності динамічних параметрів регіональної соціально-економічної системи, які відображають несталі процеси, які відбуваються в ній, в їх взаємозв'язку.

Проведений на цій основі аналіз дозволяє сформулювати реалістичну систему індикаторів, які управляють, і стратегічну програму соціально-економічного розвитку регіону.

Стратегічне планування соціально-економічного розвитку території повинно будуватися на її розгляді як підсистеми держави і світової спільноти, яка включає дослідження основних тенденцій соціального розвитку і оцінку поточного стану системи. Він підрозділяється, по-перше, на ендогенний аналіз, тобто визначення елементного складу системи, властивостей цих елементів і структури їх відносин, а по-друге, на екзогенний аналіз, дослідження позицій системи в зовнішньому соціально-економічному і природному середовищі, оцінках впливу системи на середовище і навпаки, а також зміни стану середовища.

Послідовна реалізація системного підходу допускає розгляд регіональної соціально-економічної системи як відкритої і нерівноваженої, тобто такої, яка знаходиться в стаціонарному стані.

Модель трансформації спирається, перш за все, на розрахунок значень чинників, необхідних для досягнення цільових значень параметрів стану регіональної соціально-економічної системи і визначення форм і методів дії суб'єкта регіонального управління на зміну значень чинників.

Уявлення людей про те, що для них є важливим та потрібним, істотно розкривається в поняттях «цінність», «благо», «добро», «щастя» і ін. Близькість цих понять обумовлена тим, що вони пов'язані з потребами і інтересами людей, їх устремліннями і бажаннями, їх цілеспрямованою діяльністю по задоволенню своїх потреб та реалізації інтересів.

Найбільш загальним поняттям є «цінність».

Цінність — це істотне, значуще для людини (соціальної спільноти) на предметному або ідеальному світі для задоволення потреб людей. Цінність — одночасно і суб'єктивне, і об'єктивне явище, оскільки істотне, значуще для людини може міститися і в ній самій як свідомій, живій істоті, що діє в природному і соціальному середовищі, в матеріальній і духовній культурі, створеній багатьма поколіннями людей. Уявлення про цінності — основа мотивації соціальних дій особи, соціальної спільноти.

Благо — майже синонім «цінності», те, до чого прагне людина, що їй потрібно, та має певний позитивний сенс; блага можуть бути суб'єктивної властивості, оскільки те, що потрібно людині, може знаходитися в ній самій (тілесне і духовне), і об'єктивно існувати в навколишній дійсності. Відмінність блага від цінностей полягає в тому, що благо для себе визначає тільки сама людина, а цінність того або іншого явища не завжди усвідомлюється людиною як благо для себе.

Поняття «добро» і «щастя» мають тільки суб'єктивний характер. Це — сфера свідомості, його моральний аспект.

Добро — етично-оцінна категорія, вона відображає оцінки вчинків людей з погляду належного, морального, реального соціального значення дій людей для їх сумісного життя, містить розпорядження з приводу збереження вже досягнутих позитивних результатів в попередньому суспільному розвитку і подоланню негатив-

них наслідків соціальних дій, а також визначає цілі подальшого прогресу.

Щастя — також категорія, що відображає стан моральної свідомості, це — стан задовільності від здійснення поставлених цілей, від досягнення бажаного в собі самому або на навколишньому світі, повнотою і свідомістю життя, здійснення свого людського, соціального призначення через власну діяльність і спілкування з іншими людьми в певній соціальній спільноті.

Щастя — плотська — емоційна форма ідеалу, ідеального образу мети діяльності, що створюється в індивідуальній або суспільній свідомості до початку діяльності.

Уявлення про цінності різні у різних людей, соціальних спільнот, вони змінюються із зміною поколінь і епох, залежать від багатьох обставин — внутрішніх, пов'язаних з розвитком кожної людини, і зовнішніх, обумовлених природним і соціальним середовищем, часом, в якому живе людина.

Проте, є так звані «вічні цінності», які наукова думка людства виявляла у всі часи людської історії, і вища серед них — людське життя.

Аристотель, наприклад, вважав, що людське життя — це вища цінність, яка перевершує всі інші цінності, а мета і сенс людського життя — розумна діяльність, направлена на досягнення поставлених цілей; вища мета людини — досягнення щастя (блага, «арете»), суть якого — уміння людини виявити і проявити в своїй діяльності і спілкуванні з іншими людьми свою функціональну значущість для соціальної спільноти, в якій він живе (сім'я, громада, поліс), і свої моральні достоїнства (мужність, безкорисливість, великодушність і ін.); вищий ступінь щастя — споглядання (заняття філософією).

Ідеї Аристотеля про людське життя як вищої цінності з новою силою зазвучали в епоху Відродження (XIV–XVI в. в.), в творчості діячів Просвіти (XVII–XVIII в. в.), в німецькій класичній філософії (XVIII–XIX в. в.), в соціологічній теорії марксизму. Засновники цієї теорії вважали, що перший основний факт, який необхідно враховувати при аналізі соціальної дійсності і розглядати як передумову людської історії, — наявність і розвиток людської спільноти, людства, наявність живих людей, їх діяльність, відношення до решти всієї природи і матеріальні умови їх життя, які вони знаходять вже готовими в природі або отримують від попередніх поколінь людей, так і ті, які створені їх власною діяльністю. Люди повинні мати можливість жити, щоб бути в змозі «робити історію».

Історія людства — це створення і відтворення життя людей, по-перше, власне шляхом праці, в процесі якої змінюються самі люди, розкриваються їх здібності і життєві сили, створюється певний спосіб спілкування, взаємин і співпраці з іншими людьми, той або інший тип соціальної асоціації; і по-друге, створення іншого життя шляхом народження нових людей. Виробництво і відтворення людського життя виявляється як подвійне відношення: з одного боку, природне, а з іншого — соціальне.

Що таке людське життя і чи дійсно воно є вищою соціальною цінністю?

Поняття «Людське життя» не знайшло поки достатньо повного тлумачення в науковій літературі, його зна-

чення як би мається на увазі в поняттях «людина» і «життя», як життя людини.

Людина — це частина живої речовини біосфери, вищий ступінь в розвитку живих організмів на Землі, жива цілісна система, розумна, соціальна істота, єдність фізичного і духовного (тілесної організації, органів чуття — «душі» і розуму), природного і соціального, спадкового і прижиттєво придбаного. (Аристотель, Гердер, Гегель, В. І. Вернадський і ін.)

Життя — направлений розвиток матерії — енергії, буття матерії, форма існування живої речовини (живих об'єктів) матерії, біосфера. (Б. А. Астафьев, В. І. Вернадський).

Людське життя — цілеспрямований розвиток і діяльність людини, його буття: матеріальне (тілесне), ідеальне (свідомість: абстрактно — логічне, плотський — емоційне), матеріально-ідеальне (свідома цілеспрямована волюва діяльність і взаємодія з іншими людьми).

Умови людського життя:

1. Суб'єктивні, внутрішні: життєві сили людини (фізичні, інтелектуальні, емоційні) і здатності до соціально-значущої діяльності, природжені і придбані в процесі соціалізації;

2. Об'єктивні, зовнішні: матеріальні (природна і наочно — матеріальне культурне середовище, такі, що соціальні (соціальне середовище, вся сукупність суспільних відносин: економічних, соціальних, у сфері духовного життя, національних і так далі) забезпечують зародження, збереження і розвиток цих їх сил і здібностей і їх реалізацію в практичній соціально-значущій діяльності.

Внутрішні і зовнішні умови людського життя взаємозв'язані і взаємообумовлені, виразом їх взаємозв'язку є людські потреби і інтереси.

Потреби — це потреба в чомусь, необхідному для підтримки життєдіяльності людського організму, людської особи, вони носять об'єктивний характер, виявляють себе в неусвідомлених потягах, є внутрішніми спонукачами мотивації поведінки особи і її соціальної активності.

Потреби людей різноманітні: природні (матеріальні), тобто ті, які необхідні для формування, збереження і відтворення людини як біологічного виду, як живої істоти (їжа, пиття, одяг, житло, істота іншої полу і так далі); духовні — для формування і розвитку людини як істоти розумної, емоційно-плотської (пізнання, моральні, естетичні і так далі); соціальні — в спілкуванні з іншими людьми, включенні в систему суспільних зв'язків, соціальних відносин.

Зв'язок людей один з одним обумовлений і природними і соціальними чинниками. Вони об'єднуються, по-перше, для продовження людського роду, народження інших людей, розмноження і, по-друге тому, що окремо узятя людина не може задовольнити свої потреби самостійно, а тільки в спілкуванні з іншими людьми, обмінюючись з ними предметами і засобами для задоволення своїх потреб.

Характер і кількість потреб залежить від внутрішніх і зовнішніх умов людського життя. Джерело розвитку потреб — взаємозв'язок між виробництвом і споживанням матеріальних і духовних благ, розширення соціальних зв'язків.

Потреби людини в процесі її життя зростають, оскільки задоволення одних веде до зародження нових. Складається певна ієрархія потреб — від елементарних (матеріальних) до духовних і соціальних, вищим проявом яких є потреба в самореалізації, самоствердженні, тобто в творчій соціально-значущій діяльності.

З нагальної необхідності спілкуватися з іншими людьми виникає людська свідомість і мова. Свідомість спочатку є усвідомлення найближчого навколишнього середовища і зв'язку з іншими людьми і речами. І людина, і її свідомість із самого початку є суспільним продуктом, а людська життєдіяльність має соціальний характер.

Як істоти, обдаровані свідомістю, люди діють обдуманно. Потреби проходять через їх розум і набувають характеру свідомих устремлень, інтересів.

РЕЗЮМЕ

У минулому столітті управління економікою в багатьох розвинених країнах було орієнтовано на забезпечення економічного розвитку на базі створення нового технологічного устрою. Зростання валового внутрішнього продукту стало головним критерієм статистичного вимірювання соціально-економічного розвитку. Але природно об'єднані в органічно ціле такі сфери національних господарств, як економічне, оточуюче середовище і соціальних інститутів фактично існували ізольовано один від одного.

У результаті виникали нові і загострювалися старі економічні проблеми, поточні завдання яких вирішувалися за рахунок майбутніх поколінь, відбувалася деградація моралі в суспільних відносинах і у відношенні до природи, наростали різноманітні кризові явища і конфлікти.

Прогресивна міжнародна громадськість і світові недержавні аналітичні центри запропонували новий підхід до подолання відмічених негативних моментів — Концепцію стійкого розвитку людства.

Науковою базою Концепції стійкого розвитку людства є Концепція ноосфери, яку запропонував академік В. І. Вернадський ще в початку ХХІ століття і суть якої полягає в обов'язковій узгодженості екологічного, економічного і людського розвитку так, щоб від покоління до покоління не зменшувалася якість і безпека життя людей, не погіршувався стан навколишнього середовища і відбувався соціальний прогрес.

Втілення Концепції стійкого розвитку людства орієнтоване на облік в моделі державного управління як єдиного цілого екологічної, соціальної і економічної сфер без віддачі переваги зовні привабливому розвитку тільки економіки в умовах ринку.

Просторовий стійкий розвиток регіональних економік базується на його визначенні як економічного простору, який охоплює динамічні процеси територіального відтворення і територіальних виробничо-технологічних циклів по випуску продукції і наданню послуг, які відбуваються в межах даної території.

Оцінка комплексності регіонального розвитку в інтегрованому вигляді в кількісному і якісному вимірюванні екологічною, економічною і соціальною складовою на національному рівні забезпечується використанням Індексу стійкого розвитку. На регіональному рівні використовуються Індекс регіонального соціально-еко-

номічного розвитку і Індекс регіонального людського розвитку, який забезпечує повний облік тільки економічної і соціальною складовою і опосередкований облік екологічної складової.

Стійкий розвиток неможливий без ефективної системи регулювання суспільного природокористування (на глобальному, національному і регіональному рівнях), заснованої на якісно новій довгостроковій стратегії суспільного споживання і відтворення природних ресурсів. Принципові труднощі при розробці такої стратегії викликає якісна і кількісна відмінність в масштабах часу зміни економічних і екологічних параметрів.

Однією з форм вирішення цього протиріччя є облік витрат зворотного зв'язку у формі майбутніх, майбутніх витрат суспільства, що викликаються поточними господарськими заходами і відношуваними на продукцію даного періоду (року).

Їх джерело — залишковий збиток, що наноситься людині і природі в процесі виробництва. Облік таких витрат з позицій стійкого розвитку — необхідна умова ефективного регулювання суспільного виробництва в рамках ноосистем. Він може бути забезпечений тільки в результаті свідомого (наукового) обґрунтування норми дисконтування витрат і результатів виробництва, що відображають переваги між поточними і довготривалими інтересами суспільства.

Проблема реалізації концепції стійкого розвитку припускає трансформацію основних її принципів, умов і вимозі в працюючі соціально-економічні програми і плани. Для цього необхідна система операційних критеріїв показників і еколого-економічних нормативів, що характеризують траєкторію стійкого розвитку.

Розробка такої системи — ще одне актуальне і невідкладне завдання економічної науки. У першому наближенні цю задачу можна вирішити використовуючи наступні показники стійкого розвитку:

- показники зміни в часі функції добробуту населення і оцінок природно-ресурсного потенціалу;
- темпи зменшення економічного збитку і екологічних витрат (витрат забруднення);
- ступінь досягнення оптимальних режимів використання природних ресурсів і динаміки в часі ренти виснаження природних ресурсів (ренти Хотеллінга);
- показники, що характеризують ступінь замкнутості процесу круговороту речовини і енергії.

Динамікою розвитку еколого-економічних систем можна управляти за допомогою математичних моделей і методів. Значний теоретичний і методологічний інтерес мають розробка і якісний аналіз загальних (агрегованих) моделей, в основі яких лежать закономірності функціонування, справедливі для широкого класу об'єктів тих, що зустрічаються на практиці.

Світовий досвід доводить, що без побудови на принципах рекурентної моделі з управлінням з єдиного центру конкурентоздатної структури принципово неможливо і відповідно обумовлює необхідність створення структури управління.

Побудову схеми управління грошовими агрегатами обумовлює необхідність підкріплення на користь емісійного центру фіктивних активів, які є по економічній суті пасивами, у вигляді різноманітних прав на реальні активи майбутніх періодів.

В умовах стійкого розвитку на інноваційних принципах в методології управління активами майбутніх періодів пропонується скласти схему руху ресурсів і капіталу за такими складовими:

виявлення і оцінка ресурсів; отримання прав на ресурси;

конвертація прав на ресурси у фінансовий еквівалент — грошову масу;

інвестування виробництва;

інноваційна діяльність підприємств з отриманням додаткової вартості;

відновлення ресурсів і визначення майбутніх прав на ресурси.

Відмічену схему руху ресурсів і капіталу пропонується розглядати як основу побудови відтворювальної моделі розвитку.

В умовах гармонії Ноосфери предметом вивчення економіки як науки з метою вироблення прикладних управлінських рішень, стають не тільки процеси розширеного відтворення, розподілу і споживання традиційних благ і послуг, але і природних ресурсів, як безпосереднього суспільного блага, виявлення особливостей і вивчення закономірностей розширеного відтворення природосберігаючого типу (тобто в умовах переходу на траєкторію стійкого розвитку).

Відмічена схема дозволяє розглядати можливість побудови інвестиційно-інноваційної моделі розвитку на емісійній основі, оскільки рух капіталу відбувається саме у напрямі активу.

Слід зазначити, що основні інвестори в світі, перш за все у вигляді пенсійних фондів, мають на меті не отримання прибули, а збереження еквівалента сьогодишньої вартості грошей в майбутньому.

Також такий підхід дозволяє формалізувати і оцінити активи майбутніх періодів, а також генерувати на рівні держави фінансовий ресурс за нульовою або негативною ставкою для забезпечення глобальної.

Первинним за економічною суттю є саме актив, тому наповнення рівняння балансу пасивною частиною є технічним питанням оцінки, формалізації і механізму трансформації активів майбутнього у фінансовий еквівалент сьогодні.

Сьогодні конкурентоспроможність національних економік визначається можливістю виробництва аналогічних товарів і послуг з нижчої собівартості і відповідно, з вищою нормою прибули. При цьому доцільність запуску інвестиційного циклу, щодо конкретних виробництв і територій, прямо залежить від рівня розвитку базової економічної інфраструктури територій, як абсолютно необхідної умови успіху глобального соціально-економічного розвитку, включаючи окремо узяті території.

Відповідно ті, що ми іменуємо базовою економічною інфраструктурою, є вдосконаленням біосфери за ті межі, в яких вона здатна саморозвиватися і самозахиститися без втручання людського розуму. Ми повинні розглядати біосферу, вдосконалену людиною так, щоб забезпечити її перетворення на якісно розвиненішу форму, — в ноосферу.

Розвиток базової економічної інфраструктури повинен розглядатися не як руйнівне втручання в біосферу, а як необхідне удосконалення якості біосфери як

такий, а також як таку форму удосконалення, яке наближає біосферу до вищого рівня, роблячи її частиною ноосфери.

Це обумовлено структурою людської виробничої діяльності, яка включає:

По-перше, відтворення людини як соціально фізіологічного індивіда. Воно включає власне відтворення (народження) людини, як біологічної особи, відновлення і розвиток його фізичних і духовних сил, виховання, навчання, самоосвіту і залучення до культури, задоволення побутових потреб і спілкування по інтересах.

По-друге, відтворення матеріальних ресурсів існування людини як процес освоєння об'єктивної реальності для енергетичного наповнення життєдіяльності, іншими словами це процес активного перетворення людьми природи з метою створення необхідних матеріальних умов для свого існування, який забезпечує наповнення речовини і енергії людській життєдіяльності в специфічно властивій йому формі, за допомогою створення предметів споживання і виробничо-технічного комплексу, опосередкованого освоєння людиною природного субстрату.

По-третє, відтворення духовно-культурних цінностей, як процес формування суспільної свідомості в результаті уявного і фізичного освоєння світу, тобто створення, розповсюдження і споживання духовних цінностей, які визначають суспільний світогляд — систему узагальнених поглядів на об'єктивний світ і місце людини в ньому, на відношення людей до оточуючої дійсності і самих себе, а також обумовленими цим поглядами, переконаннями, ідеалами, принципами пізнання і діяльності.

Література

1. Беренс В. Руководство за оцінкою ефективності інвестицій: пер. з англ. / В. Беренс, П. М. Хавранек. — М.: Інтерексперт, 1995. — 528 с.
2. Жаліло Я. А. Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації: монографія / Я. А. Жаліло. — К.: НІСД, 2005
3. Коупленд Т. Вартість компаній: оцінка і управління: пер. з англ / Т. Коупленд, Т. Коллер, Дж. Муррін. — 3-е вид., перероб. і доп. — М.: ЗАТ Олімп-бізнес, 2005. — 576 з: мул. ISBN 5-901028-98-8.
4. Найденов В. С. Інфляція і монетаризм. Уроки антикризової політики / В. С. Найденов, А. Ю. Сменковський. — Б. Ц.: ВАТ «Білоцерківська книжкова фабрика», 2003. — 352 с.
5. Овчинников В. В. Міжнародна сертифікація систем менеджменту якості / В. В. Овчинников, А. Райнш. — М.: ІКФ «Каталог», 2004. — 272 с.
6. Project Management Body of Knowledge (PM BOK), Project Management Institute, Drexel Hill, Pennsylvania, 1987.
7. Project Management: A Reference for Professionals. Edited by Robert L. Kimmons, James H. Loweree. N. Y. and Basel: Marcel Dekker Inc., 1989.
8. Учебний методичний комплекс «Управління інноваційними проектами» / під. ред. проф. І. Л. Туккеля. — СПб: СпбГТУ, 2004. — 802 с.